

אור האמת

ili

jedna mala knjižica u svijetlu istine.

(Nastavak)

Piše: Dr. Antun Sović. — Zagreb.

Vidjeli smo, kako O. Talijski na oko pobijajući Pratorovu teoriju o „*citationes tacitae*“, sam si kraj toga, u protimbi sa naukom sv. Otaca i ikumenskih sabora, dozvoljava imputirati svetim i kanonskim knjigama Judith i Machabaeorum nevjerovatnosti i neistinitosti. Ali nije to sve. Na račun istog (tobožnjeg) pobijanja, dozvolio si je onda on i čitavi niz konkretnijih izvještaja evanđeoskih nazvati: kontrarnim citacijama t.j. takovijem (od sv. evanđelista odnekle tobože) citiranim izvještajima, koji se istiskuju te nikako ne mogu biti svi zajedno istiniti, ali mogu biti svi neistiniti, dosljedno neki od njih valja da su, (prema takvoj tvrdnji), već a priori neistiniti.

Izveo je pak sve to na slijedeći, po moderni stil karakterističan, sugestivni način.

Ponajprije sabrao je evanđeoske tekstove, te ih doslovno ovako formulirao:⁷⁰

a) »Matej u gl. 28. 9. citira riječi iz Jeremije, a to nijesu riječi Jeremijine već Zaharijine;«

b) »[Matej] u gl. 21. 4. piše: „*hoc factum est ut adimpleretur quod dictum est per prophetam*“, a riječi, koje navodi, uzete su iz dvaju proroka: Izaije i Zacharije;«

⁷⁰ Jedino slova a), b) itd. kojima jasnijeg prijevoda radi razlučuje mo pojedine objekcije, od nas su umetnuta. — Što se nalazi unutar [] zagrade, takogjer je od nas ovdje i diljem daljnog razlaganja veće jasnoće radi dodano, jer O. Talijski rado izostavlja ono, što se inače razumijeva ili podrazumijeva, da ga površniji čitatelji tako lako ne pregledaju, već budu zavedeni u bludnju.

c) ›Matej piše (c. 21. 1.): „cum appropinquasset erosolimis et venisset Bethphage“;

Luka: „cum appropinquasset ad Bethphage et Bethaniam“;

Marko: „cum appropinquasset Jerosolymae“.

d) ›Matej, Marko, Ivan kažu, da je Magdalena pomazala Isusa malo dana prije njegove smrti i to u Bethaniji, Luka, da se je to dogodilo u Galileji mnogo vremena prije i u nekoj drugoj prigodi.

e) Matej VIII. 5. govori: „accessit ad eum centurio“; Luka VII. 3. o istom događaju govori: „Misit centurio ad eum seniores Iudaeorum“;

f) ›Matej IX. 18.: „filia mea modo defuncta est“; a Marko V. 23.: „deprecabatur dicens quoniam filia mea in extremis est.“

g) ›Matej X. 10.: Isus nalaže [svojim učenicima], da ne nose „peram in via neque virgam“. Marko VI. 8.: „ne quid tollerent in via nisi virgam tantum.“

Iza toga odmah nastavlja:

›Mogao bih ovdje navesti dugi niz sličnih citata, ali da ne duljim, ispuštavam, a mogu se vidjeti u manualima teologije i institucijama biblijskim.

I završuje — počimajući ujedno, valjda opreznosti radi, novu alineju — ovako:

›Tko misli, da se u svemu ima tražiti historička tačnost [istina], ove kontrarne citacije jamačno će smatrati historičkim pogrješkama.

Da se ne bi pako tkogod od čitatelja dosjetio, te stao malo pozornije promatrati sve ovo, što je doslije napisano, pita on odmah iza toga ovako: ›Sada tko obožava tako zvane „citationes tacitae“ neka pokuša s njima ove poteškoće [= kontrarne citacije] poravnati, što će postići?‹ I odgovara: ›B će prisiljen izreći takovih stvari, kojima i sam ne će vjerovati, pa će se zaplesti u stupicu, iz koje mu izlaza ne ima. Ta je stupica: u Bibliji ne ima gotovo ni jednog mjesta, o komu bismo znanstveno sigurni bili, da ne imade u njemu „errores“ [= bludnje, pogrješke].‹

Tako glasi taj odlomak, koji smo uz jasno odlučeni razjašnjujući kratki dodatak našijeh opazaka vjerno reproducirali.⁷¹

Vrijedno je sad, da ga nešto pomnije promotrimo i u nj se malo dublje zamislimo, jer čini se, te osim „kontrarnih citacija“, i druge tajne nalaze se u njem ukrite. Da se pako ne zapletemo u stupicu, koju nam je prema koncu odlomka majstor postavio, valja nam redom i logički postupati; jer tako će se majstor možda sam naći u stupici, iz koje mu izlaska ne će biti osim priznanja, da je teško pogriješio.

Prije svega valja opaziti, te nam je ovdje pružen cijeli niz izvještaja (poteškoća) evangjeoskih u formi objekcija. Odakle ih je O. Talija prikupio? Da li direktne iz sv. Evanđelja ili možda iz kakovih drugih knjiga? Očito iz drugih i to različitih knjiga, gdje su one već bile tako ili slično složene. Dokažuje to činjenica, što on glave (capita) pojedinih evangjelja ne navodi jedinstvenim načinom, već čas sa arapskim ad a) — c), čas sa rimskim brojkama ad e) — g). Osim toga ad b) između „hoc“ i „factum est“ izostavljene su riječi „autem totum“, koje se inače nalaze u evangjelju po sv. Mateju. Isto tako ad c) mjesto: „cum appropinquasset“ i „venisset“ piše u evangjelju po sv. Mateju: „cum appropinquasset“ i „venissent“; a na mjesto (ib. Marko): „cum appropinquasset Jerosolymae“ piše u evangjelju po sv. Marku: „cum appropinquarent Jerosolymae et Bethaniae“. Zatim ad f) između: »deprecabatur« i »dicens« izostavljene su riječi »eum multum«, koje se inače nalaze u evangjelju po sv. Marku. Napokon ad g) između riječi »in via« i »neque virgam«, izostavljene su riječi »neque duas tunicas, neque calceamenta«, koje se takogjer nalaze u evangjelju po sv. Mateju. Jasno je dakle iz svega, te je sve prepisano iz nekakovih drugih knjiga, a ne iz sv. Evanđelja. Koje su to knjige bile? Bez sumnje oni „teološki manuali“ i „biblijske institucije“, što ih on nuzgredice spominje u netom navedenom odlomku.

Ovdje nam valja sada konstatirati činjenicu, te se u katoličkim teološkim manualima i biblijskim institucijama (suponujemo naime, te je O. Talija, kao lektor katoličke teologije, imao u prvom redu takove — katoličke — manuale i institucije pred sobom) nalaze kod poteškoća (biblijskih) vazda pridodana i

⁷¹ Nalazi se u knjižici „Errores itd.“ str. 24—5.; odnosno „Kat. List“ 1908. br. 39., str. 470b—471a.

njihova rješenja. Svrha je naime takovim knjigama, da pouče mlade bogoslovce (pa eventualno i profesore), kako im valja odgovoriti na pojedine prigovore, što se iznose sa strane racionalistâ protiv božanskog ugleda sv. Evangjelja i sv. Pisma uopće. Inače kad bi takvi manuali i institucije iznosili samo poteškoće i objeckije, a ne bi ujedno pridodavali rješenja, očitó ne bi imali smisla ni za profesore, nekmoli za druge čitatelje, koji su željni znanja istine. Megjutim, kako vidimo, on je, povadivši iz svojijeh knjiga razne poteškoće izostavio njihova rješenja, postupajući kod toga slično kao racionaliste, koji iz dogmatičkih knjiga uče i serviraju ljudima samo objeckije, dok ih nije vele brige zato, hoće li na taj način koju neuku i nevinu dušu sablazniti; jer zatim baš kao da idu da sablazne i u mutnome love.

Istina je doduše, da O. Talijski na oko upućuje čitatelje na te manuale i institucije, ali, kako vidimo, ne s nadom, da će čitatelj u njima naći rješenje, već s opaskom, te će u njima naći još „dugi niz sličnih [ovako neriješenih] citata“. Budući da je svakom pravom katoličkom srcu neugodna i jedna samo neriješena poteškoća iz sv. Pisma, a nekmoli cijeli niz, koji mu se bez rješenja pruža, to je već psihološki jasno, te nijednoj takvoj duši ne će pasti na um, da si još sama ide potražiti novijeh poteškoća. Previše su joj i ove.

Bojeći se megjutim O. Talijski, te se ipak ne bi — makar istom danas sutra — našao koji takav čitatelj (kao što smo n. pr. mi), te bi mu ova manipulacija s neriješenim poteškoćama možda sumnjiva postala, pa bi mu palo na um, da si potraži i zagleda u te manuale i institucije, ne bi li u njima eventualno našao rješenje ovih poteškoća, to je on ispunjenju takve pravedne želje i namisli predusreo na taj način, što je mudro zašutio imena odnosnijeh autora.

A zašto to? Zato, jer mu spoznanje istine glede tih poteškoća sa strane čitatelja očitó nije konveniralo, a nije konveniralo zato, što, kada bi čitatelj jedamput bio upućen u pravu istinu o tim poteškoćama, tada niti bi on više imao lica pred čitateljem nazivati ove poteškoće kontrarnim citacijama, niti bi ih mogao kasnije u smislu svoje teorije proglasiti „aproximativnim“ (= neistinitim) govorom u sv. Pismu. Radi toga valjalo je navesti samo poteškoće a njihova rješenja zatajiti, pa čitatelju na mjesto toga, dok se još uslijed takove manipula-

cije nalazi sasvim pod dojmom zabune, odmah zloduhom sugestijom ovako prišapnuti:

„Tko misli, da se u svemu [u sv. Pismu, pa i u navedenim objeclijama] ima tražiti historička tačnost [istinitost, taj], **ovo** kontrarne citacije jamačno će smatrati historičkim [netačnostima illiti] pogrješkama [odnosno neistinitostima].“

Tim je postignut vrhunac sugestije. — Jer ne samo što je pisac malo prije pružio čitatelju objeclije iz sv. Pisma neriješene, nego mu ovdje još suviše sugerira, te će, ako bude u sv. Pismu u svemu, pa i na ovijem mjestima tražio, historičku tačnost illiti istinitost, tada jamačno ta mjesta (objeclije) smatrati (historičkim) pogrješkama. Dakle baš zato, što katolički čitatelj prema nauci sv. Crkve vjeruje i čvrsto drži, te u sv. Pismu nema i ne može biti nikakove ni najmanje pogrješke ili netačnosti bila ona historička ili kakvagod (quia Scriptura, utpote Spiritu Sancto inspirante conscripta juxta definitionem, ab omni omnino errore immunis est) dosljedno, da mu pristoji u svemu tražiti tačnost, sugerira mu sada O. Talijski, te će tako misleći (kako ga Crkva uči) ova mjesta jamačno smatrati (historičkim) pogrješkama. Kod toga se naravno svaki manje orijentirani u stvari čitatelj tako smete, te niti ne opaža, kako O. Talijski istodobno, dok mu ovako sugerira, ne samo sam (ipse) smatra, nego baš otvoreno naziva rečene izvještaje pogrješnima, doduše ne hrvatskim izrazom, nego u obliku latinske fraze: kontrarne citacije; a još manje se takav čitatelj sjeća (jer je O. Talijski kod toga oprezno zamijenio imenicu relacija sa citacija), te je on (Talijski) malo prije (kod svetih knjigâ Makabejskih) i protumačio, da su **kontrarni** izvještaji (zvali se oni relacija, citacija ili proposicija — in concreto svejedno je) takovi izvještaji, koji se **istiskuju** te su (po njegovom vlastitom tumačenju) samo: ili jedan ili drugi istiniti ili su svi (tamo obadva) neistiniti odnosno pogrješni; nipošto se pako ne će sjetiti takav čitatelj, niti mu može pasti na pamet, da je O. Talijski (pod šifrom —a—) 3 godine iza toga raspravljajući nešto o Hummelauerovoj teoriji (slična Prатовoj) u radnji „O. Hummelauer i O. Talijski itd“⁷² završio svoje odnosno izvogjenje, — baš pravim modernim stilom (catholicum simul et rationalistam agens) — ovako:

⁷² Isp. Bog. Smotra 1911, br. 1, str. 15.

„Tako se [po načelima Hummelauerove teorije] poravnaju mnoge poteškoće u Bibliji, ali ne sve“ (premda, budi pripadom spomenuto, ne poravnava se niti jedna; i Hummelauer sa svojim „teorijama“ nije baš slavno završio svoju karijeru kao eksegeta).⁷³ I sada nastavlja :

„Ne mogu se nikako poravnati poteškoće, kada dva hagiografa (jednako **nepogrješivi**)⁷⁴ govore o jednome i istomu dogogaju, ali govore kontrarno, što se **češće** dogagja ili kontradiktorno, što je rjegje“. Sada slijedi njegovo obrazloženje ovih latinskih izraza: „Dvije [naime] propozicije [in concreto = relacije, citacije, izvještaji] kontrarne — a to je **logički** princip — **ne mogu nikako biti obadvije istinite**, ali mogu biti **obadvije krive**“ [neistinite]. „Stoga [u takvim slučajevima, koji su prema njegovoj gornjoj tvrdnji u sv. Pismu **češći**] ili jedan ili drugi **hagijograf pogrješuje** ili **obadva**.⁷⁵ Ako se pak radi o propozicijama kontradiktornim [što se inače, po njegovoj gornjoj tvrdnji, u sv. Pismu rjegje dogagja], tada **nužno** ili jedan **hagijograf** pravo govori, a drugi **krivo** [neistinito — falsum] ili obratno“.⁷⁶

Iz ovoga tumačenja, u kojem pisac na način modernistički,

⁷³ Isp. „Kat. List“ 1912. br. 3. s. 35.b i 1914. br. 17. s. 112a.

⁷⁴ Ovdje pisac spominjući, da su hagiografi **nepogrješivi** — catholicum agit.

⁷⁵ Ovdje pisac tvrdeći, da u danim (češćim) slučajevima jedan ili drugi hagiograf **pogrješuje** ili **obadva**, već otvoreno — **rationalistam** agit.

⁷⁶ Ovdje pisac i opet sasvim otvoreno **rationalistam** agit. — Iz svega ovoga se onda bjelodano vidi, da je on oba hagiografa (na oko catholicum agens) nazvao **jednako nepogrješivima** zapravo u **ironičnom** smislu, ali naravno tko bi smio na prvi mah to i pomisliti. Ipak to je činjenica, jer netko može govoriti i tvrditi o stanovitim piscima, da u danim slučajevima **nužno pogrješuju** samo onda, ako ih smatra pravim pogrješivim ili samo tobože (ironično) nepogrješivim ljudima, a ni pošto, ako bi ih držao pravim sv. piscima (hagijografima), koji su orugje (instrumenta) Duha Svetoga. — Ovim odlomkom se dakle eklatantno potvrđuje ono, što smo već gore, raspravljajući o njegova 3 principa, željeznom logikom ustanovili, naime, da on hagiografe smatra: **običnim**, **pogrješivim** ljudima, jer eto ovdje sam tvrdi, da u danim slučajevima jedan ili drugi **nužno pogrješuje**; a što on katkada naziva hagiografe **nepogrješivima**, ili onako uz put spominje crkvenu dogmu o nepogrješivosti Biblije i na nju se poziva (obično protiv nekoga drugoga n. pr. Prata), to onda očito ne može imati druge svrhe, nego da cenzuru zavede u bludnju, e je njegovo pisanje ipak ortodoksno.

ut catholicum agere videatur — aptissime ad fallendos animos — najprije dva hagijografa mimogredce naziva jednako nepogrješivima, a odmah zatim, rationalistam agens, o njim istima tvrdi, da u danim konkretnim slučajevima jedan ili drugi nužno pogrješuje (a moguće i obadva), jer da govore o jednome i istome dogogjaju često kontrarno ili kontradiktorno, — jasno nam je sada (jer nam je baš ad captum protumačio), što on ima na umu, kada u svojim spisima podmeće sv. piscima (hagijografima) kontrarnosti i kontradiktornosti; odnosno što je imao na umu, kada je, i u gornjem odlomku, cijeli niz evangjeoskih izvještaja nazvao: kontrarnim citacijama. Htio je naime tim kazati: na ovim mjestima (a „mogao bih“ veli „ovdje navesti dugi niz sličnih citata“) pogrješio je ili Matej ili Marko ili Luka ili Ivan ili sva četvorica. On toga doduše ne veli izrijekom, jer bi u takvom slučaju postao apertus hostis. Ipak to iz njegovih gornjih premisa, koje sadržavaju vlastito tumačenje latinskog izraza: *kontrarna* propozicija (*in concreto* = relacija, citacija, izvještaj) logičkom nuždom (*ratiocinationis vi*) slijedi. Ne samo pak da ništa ne smeta, što je on ovo opširno tumačenje kontrarnih propozicija napisao tek 3 godine kasnije i drugom zgodom, a ne ovdje, nego nam ta okolnost baš na novo potvrđuje, te imademo posla s onakovijem piscem, o kakvima nas ovako poučava sv. O. Pijo X.: *Modernistarum callidissimum artificium est, ut doctrinas non ordine digestas proponant atque in unum collectas, sed sparsas veluti, atque invicem seiunctas, ut nimirum ancipites et quasi vagi videantur cum e contra firmi sint et constantes*“ . Tako je i ovdje. Pojedini izrazi (kontrarne citacije, relacije, propozicije) nalaze se doduše po raznijem spisima, ali su u najužoj međusobnoj logičkoj svezi. Na jednom su mjestu samo nabačeni, a na drugom se (gdje se to čini manje pogibeljno) jasno obrazlažu.⁷⁷

⁷⁷ U sličnoj međusobnoj logičkoj svezi jesu onda i svi ostali topogledni spisi njegovi, u kojima on čas *philosophum*, *historicum* et *criticum* agit n. pr. (kako sam priznaje) u radnji: „Mit i povjest, kritika i hiperkritika u Evangjelskoj povjesti“ (u „Kat. Listu“ god. 1907. i 1908. — isp. ib. g. 1908. br. 36. str. 438).; čas *theologum*, *credentem* et *apologetam* (n. pr. u knjižici „*Errores itd.*“ 5. gdje kaže: „Silazim za čas na bogoslovno polje“; — te u njoj neprestano frazira: *katolički*, *Crkvi vjerni eksegeta*“ ,

Ali sve ovo, kako rekosmo, ne pada i ne može pasti na pamet običnom (manje orijentiranom čitatelju) knjižice Talijine, jer se zato traži očito neki studij kako Talijinih spisa, tako i enciklike „Pascendi“. Pa zato takav čitatelj, kako i opet rekosmo, onda ni ne opaža, kako O. Talija, dok mu sugerira, te će tražeći tačnost (istinu) u ovim evangeoskim izvještajima, jamačno ih smatrati pogrješnima, istodobno sam (ipse) ih takvima t. j. pogrješnima ne samo smatra nego i naziva, doduše ne hrvatskim, nego manje razumljivim latinskim izrazom: kontrarne citacije.

Sasvim je psihološki po tom, te se u čitatelja, kojemu su tako s jedne strane pružene objekcije bez rješenja, a s druge strane mu sugerirano, te će u objektiranim izvještajima tražeći tačnost (istinu) jamačno ih početi smatrati pogrješnima (što pošljednje Bože sačuvaj) — sada nekako kao nesvijesno stane javljati pomisao, ne bi li tuj možda ipak mogle pomoći Pratove „citationes tacitae“. Na tu misao dolazi čitatelj uslijed lukavo udešenog načina pisanja Talijina, koji mramorkom šuti o biblijskoj hermeneutici i djelima sv. Otaca,⁷⁸ a ove (citacije) su mu iz dosadašnjeg toka Talijine rasprave poznate još kao jedino sredstvo, kojim bi se eventualno mogle riješiti navedene poteškoće, a to tim više, što je O. Talija (kako jur spomenusmo u noti 61.) za njih već prije lukavo pripomenuo, da ih („rekao bih“) „donekle podupire“ Biblijska komisija, a i sv. O. Papa Pijo X. da „ih zove više ortodoksne“.

Zato predvignajući O. Talija ovo psihološki opravdano

„pobija“ (kao apologeta) Pratovu teoriju; u radnji „Cap. II. et III. Geneleos“ je opet mitolog, te raspravlja o mitima, legendama, romanima, aplicirajući ih na sv. Pismo; i opet „prevodi“ i „tumači“ najprije kao „egzegeta“ 2. i 3. glavu Geneze, a onda se baca na polje dogmatičko i moralno, gdje iznosi (polazeći, s odlukom Biblijske komisije od 30. Juna 1909. s očito protivnog stanovišta, te raj zemaljski — i prema tome sve ono, što se je u njemu dogodilo — nije nikada onako opstojao, već da je nekakva „priča“, upravo čudesnih (!) stvari, tako bi nas bilo gotovo i stid pobliže o gdjekim štogod spominjati, pa ih ostavljamo moralistima i dogmatičarima na razmišljanje. Ne izbrajamo ovdje njegove rasprave, koje se bave etikom, arheologijom, socijalnom demokracijom, Prozerpinom ugrabljenom itd. nego spominjemo samo, te bismo sve to mogli slobodno nazvati s enciklikom „Pascendi“: *genus vitae cum maxime actuosum, assidua ac vehemens ad omnem eruditio nem occupatio*“

⁷⁸ Pa zaradi toga vrijedi ovdje i za čitatelja poznato načelo: *ignoti nulla cupido*.

raspoloženje svoga čitatelja (kojega kani kao dobar plijen sačuvati u svrhu, koju ćemo naskoro istaknuti), da ga ne izgubije, brže mu sada zakrčuje put k izvedenju takove pomisli, s ovim pitanjem: »Sada tko obožava tako zvane „citationes tacitae“, neka pokuša s njima ove poteškoće riješiti, što će postići?« To pitanje, koje otkriva tajnu namisao čitatelja, naravski da na nj frapantno djeluje. On se zbuni, — pita sam sebe, pa zašto ne bi smio upotrijebiti citacije Prato-ve, — kada mi kraj neriješenih poteškoća drugo ne preostaje, a s druge strane zabranio si mi tražiti točnost (istinu). — Predvigja-jući O. Talija, da bi, u ovakovoj neprilici, njegov čitatelj ipak mogao posegnuti za Pratovim citacijama kao jedinim poznatim mu sred- stvom, da se izbavi iz neprilike, straši ga on sada, sa logički doduše nesuvislom i samo onako (bez obrazloženja) nabačenom, ali po zvuku (a taj djeluje) teškom prijetnjom, koja se suviše, u formi ne- kakve stupice, završuje u upravo blasfemnu tvrdnju: „Biće prisiljen“, prijeti mu on, „izreći takovih stvari [o sv. Pismu], ko- jima i sam ne će vjerovati, pa će se zaplesti u stupicu, iz koje mu izlaza ne ima. Ta je stupica: U Bibliji ne ima gotovo ni jednog mjesta, o komu bismo znan- stveno sigurni bili, da ne imade u njemu „errores“ [= bludnje, pogriješke]. Zaista strašne li i modernismom zadahnute stupice, kojoj se jamačno nije niti sam Prat nadao, kada je svoju teoriju osnivao.

Što onda čitatelju preostaje, — gdje su mu

a) s jedne strane pružene objekcije (poteškoće) bez riješenja;

b) s druge strane mu sugerirano, da će tražeći (histo- ričku) tačnost (istinu) u njima, jamačno ih smatrati (historičkim) pogriješcima; — što on očito odbija od sebe;

c) s treće strane prijeti mu se, ako bi se eventualno usudio s pomoću Pratovih citacija rješavati navedene poteškoće, sa upravo blasfemnom stupicom, u koju se on naravno kao katolik ne želi zaplesti? i

d) s četvrte strane mu se mramorkom žuti o biblijskoj hermeneutici i djelima sv. Otaca, koji bi mu kao jedino pravo i crkveno sredstvo mogli pružiti istinito rješenje?

Ništa drugo nego da se kao smetena i u zamku uhva- ćena ptičica na milost i nemilost preda daljnjem sugeriranju O. Talije, koji će ga onda malo kasnije u pozitivnom dijelu

svoje knjžice poučiti, kako sv. Pismo općenito pa i ovdje govori: aproksimativno, što znači doduše hrvatski neistinito, ali jer mu on toga, naravno, i tamo ne će baš ad caput protumačiti,⁷⁹ zato čitatelj taj izraz ne će baš tako zloniti shvatiti i razumjeti. Ali dresiran od O. Talije služiče se u danim prilikama, govoreći o sv. Pismu, ovom frazeologijom: mani, sv. Pismo odnosno hagijografi govore aproksimativno. S tim je onda O. Talija postigao onu svrhu, za kojom je u prvom redu išao. O tom smo uvjereni. Dok naime nikada nijesmo čuli ni čitali, da bi itko n. pr. pisao ili govorio o jednom Liviju, Tacitu, Herodotu ili Smičiklasu itd., kako u svojim spisima govore aproksimativno, čitali i čuli smo to baš n. pr. o sv. Evanđjelistima Mateju, Marku, (Luki) i Ivanu pa i o drugim sv. piscima.⁸⁰ To nam je onda i tislulo pero u ruke, da predusretnemo ovom pokušaju fundamentalnog preokretanja pravog kršćanskog mišljenja i govorenja o sv. piscima,⁸¹ čiji ugled imade biti uzvišen nad svaki ljudski, jer oni su po izloženoj nauci sv. Crkve instrumenta, preko kojih govori sam Duh Sveti.⁸²

A što će na cijelu ovu sugestiju (koja naravno zaslužuje sa svoje oštroumnosti najveće priznanje i pohvalu sa strane

⁷⁹ jer onda ne bi niti imprimatur-a dobio.

⁸⁰ Isp. „Errores itd.“ str. 42—44.— Isp. takogjer O. P. Vlašić: „Savremena biblijska pitanja“, Rijeka 1914. str. 44. (inače po sebi vrstan spis, koji samo nije trebao prolaziti kroz ruke O. T., čije ga onda, na nekoliko mjesta „iskrenim savjetom“ ib. str. 4. — umetnute opaske, samo kvare i nagrguju).

⁸¹ Kada bi se jedamputa u kršćanskom uhu uvriježio izraz: sv. Pismo ili hagijografi »govore aproksimativno«, i kad bi, recimo, taj izraz u tom (Talijinom) smislu (što je inače posve isključeno) bio posvećen crkvenim ugledom, onda bi se već, ako ne O. T. sam, a ono koji drugi pobornik moderne škole našao, koji bi prevarenim kršćanskim ušima stao dokazivati, kako govoriti »aproksimativno« znači zapravo govoriti: neistinito (pogrješno). Tada bi jamačno i sve one manje razumljive latinske fraze: kontrarne relacije, citacije, kontradikcije itd. takogjer osvanule — s najvećom tačnošću protumačene — u hrvatskom ruhu! — Ali naravno to sve se tako dogoditi ne će i ne može (ako i jest možda volja tuj), jer s druge strane imademo sv. Rimsku Crkvu, stup istine, o koji se već davno prije, nego li je prekasno, mora razbiti svaki ovakav pokušaj.

⁸² Ad rem piše i znameniti, svjetskog glasa, ugarski naučenjak dr. Székely u svojoj: Hermeneutica biblica: »S. Scriptura etiam ut fons historicus omnibus aliis anteponeudus.« ib. str. 213.

onijeh, koji to dobro razumiju — a vojuju intra muros contra...) ⁸⁸ odgovoriti bolje orijentirani katolički čitatelji?

Eto slijedeće:

a) Premda su nam ovdje u jednu ruku pružene objeckije bez rješenja, a u drugu ruku nam se hoće sugerirati, da ćemo, tražeći (historičku) tačnost u tim objektiranim evan-gjeoskim izvještajima, jamačno ih smatrati (historičkim) pogrješkama, mi ćemo usprkos toga u njima tražiti historičku tačnost (i ako Bog dade naći), jer Duh Sveti, koji nam ovdje preko sv. pisaca govori, nije mogao, kao Istina Najviša, kazati u njima nikakove historičke (ili kakvegod) netačnosti ili neistine. — Odbijamo pak od sebe opaku sugestiju, kao da ćemo tražeći u njima tačnost odnosno istinu, ikada početi ih smatrati pogrješnima. Takvima ih može smatrati samo onaj, koji si dozvoljava nazivati ih: kontrarnim citacijama.

b) odbijamo od sebe insinuaciju, kao da obožavamo Prato-ve „*citationes tacitae*“, a još više, kao da kanimo s njima rješavati spomenute (i kojegod inače) poteškoće u sv. Pismu, a to zato, jer

α) nakon odluke Papinske Biblijske komisije od 13. veljače 1904. te poznate izjave sv. O. Pape Pija X. u enciklici „*Pascendi*“, nije nam (ni ikojem katoliku) ni na kraj pameti, da u praksi upotrebljavamo, a nekmoli još obožavamo Prato-ve citacije;

β) dato non concessio, da nam se i pomuti pamet, te bismo usprkos toga stali Prato-ve citacije obožavati i u praksi upotrebljavati, to se ipak zato ne bismo odmah zapleli u takovu „stupicu“, kakovu nam postavlja O. Talija, jer po izjavi Biblijske komisije Prato-ve citacije ne smjeraju na gotovo cijelu Bibliju, kako suponuje stupica O. Talije, nego samo na neke historičke tekstove (in nonnullis S. Scripturae textibus, qui historiam referre videntur).

Zato

⁸⁸ Zato nije nikakovo čudo, što je ova Talijina knjižica svojedobno našla dugačku i točnu analizu u gore već raskrinkanoj od sv. kongregacije Officii kao takvoj g. 1910. osugjenoj modernističkoj „*Rivista storico-critica delle scienze theologiche*“. Isp. Bog. Smotra g. 1911. br. 1. str. 12.; u svezi sa Bog. Smotra g. 1910. br. 4. str. 387.; — dok su naši na početku ove rasprave spomenuti inače pravi katolički listovi, baš kao gore u tekstu navedeni nevješti čitatelj pohvalili nešto, a da i sami nijesu znali što, kako se to vidi iz načina njihova pisanja.

γ) u takovu stupicu mogli bismo se istom onda zaplesti, kada bismo (da nam se i još dalje — što Bože sačuvaj, pamet pomuti), počeli gotovo cijelu Bibliju od prve glave Geneze do zadnje Apokalipse smatrati aglomeratom raznih priča, mita i fabula, odnosno, kada bismo se postavili na 3ći princip O. Talije: Hagijografi (= obični ljudi, jer po O. Taliji: pogriješuju), kada govore (pišu) govore ljudskim jezikom = aproksimativnim = neistinitim. Ali to sve zajedno niti činimo, niti kanimo činiti.

Nego obratno činimo i kažemo:

a) jer znademo, da O. Talija tvrdi sa svojim (gore obrazloženim) 3ćim principom aproksimativni = neistiniti (pogrješni) govor za cijelo sv. Pismo uopće;

b) jer znademo, da on u skladu s tim principom naziva izvještaje sv. Pisma: kontrarnim relacijama i citacijama, tvrdeći kraj toga suviše i hrvatskom besjedom, da danim slučajevima hagijografi (nužno) pogriješuju;

c) jer znademo, da on u skladu s tim principom u svojoj radnji „Cap. II. et III. Geneseos“ str. 7—27. plaidira za romane, mite i legende u sv. Pismu, koji sami po sebi već ne mogu nikada spadati na istinit govori ljudski;

d) jer znademo, da je on, jamačno u svezi s tim principom (kada nam nije drugih razloga otkrio), već 2put javno pripoznao, da su naša Evangjelja, — koja inače sadržavaju uzvišenu nauku samoga Gospodina i Spasitelja Našega Isusa Hrista, — mogla biti plod užarene pučke fantazije; zato,

iz svega toga izvodimo logični zaključak, te se on sam nalazi zapravo već zapleten u spomenutoj svojoj stupici, koju je namijenio nama; jer iz ustanovljenih i netom pod a), b), c) i d) izbrojenih razloga ukazuje nam se njegova stupica, koja glasi doslovno: »u Bibliji ne ima gotovo nijednog mjesta, o komu bismo znanstveno sigurni bili, da ne imade u njemu „errores“ (bludnje)« — zapravo tvrdnjom, u kojoj nam je on iznesao svoju vlastitu vjeroispovjest glede stanja Biblije. — Pa mu zato iz nje ne ima drugog izlaska, nego da u ime Istine, pravednosti i kršćanske ljubavi, koju dugujemo sv. Pismu, sve što je ovako napisao lijepo opozove, jer se s ovim svojim izjavama („kontrarne citacije“, „kontradikcije“, „hagijografi pogriješuju“, „naša evangjelja mogla su

biti plod užarene pučke fantazije“, „govoriti aproksimativno“ itd.) što ih imputira sv. Pismu, stavio u očitu protimbu sa izloženom i pod anatemom naloženom naukom svete Crkve, po kojoj su sveta Pisma riječ Duha Svetoga, i u kojima prema tome nema i ne može biti niti megjusobnih kontrarnih citacija (relacija, propozicija) niti kontradikcija, niti u njima hagijografi pogrješuju, niti su naša Evanđelja mogla biti plod užarene pučke fantazije. — To je dakle jedini izlazak iz te stupice, i to je odgovor, što piscu na gore navedenu sugestiju daju bolje orijentirani u stvari katolički čitatelji.

20. Ne bi spadalo u opseg ove naše radnje, kojoj je svrha upozoriti, raskrinkati i suzbiti moderne novotarije, što ih je, u protimbi sa naukom svetijeh Otaca i ikumenskih sabora, već od dulje vremena stao na polju dogmatsko-biblijske i eksegetske znanosti sv. Pisma u našim časopisima razvijati O. Talijsa, da još kraj toga i rješavamo poteškoće, koje nam on na gore opisani racijonalistički način servira. Tko ih je kao katolički teolog i eksegeta (a kao takav se neprestano, i upravo napadno riječima gerira O. Talijsa) postavio, imao bi i dužnost riješiti ih, odnosno, ako već ne zna drukčije, barem prepisati iz onijeh „teoloških manuala“ i „biblijskih institucija“ i rješenja, iz kojih je prepisao i objeckije.

Ali jer već unaprijed znađemo, da on tijeħ poteškoća ne bi htio ili ne bi znao riješiti drukčije, nego da ih jednostavno proglasi „aproksimativnim“ (neistinitim) govorom u sv. Pismu, kao što je to s nekima od njih n. pr. onima, što su gore navedene pod a) i d), u pozitivnom dijelu svoje knjižice doista i učinio,⁸⁴ to smo u neku ruku prisiljeni, da ih (u koliko to već nijesmo gore t. j. kod onih od a) i d) učinili) u svrhu obrane Božanskog ugleda sv. Evanđelja sada sami riješimo, i to prema onijem principima, što ih baštismo od svetih Otaca. Da pokažemo, te u navedenim i objektiranim izvještajima ne samo nema niti traga kakvoj megjusobnoj kontrarnosti, koju im podmeće O. Talijsa, nego naprotiv, kada se znanstveno protumače, da megju njima vlada upravo idealna harmonija, spojena s najvećom tačnošću izražavanja; što nije ni čudno, ako se sjetimo, da nijesu razni ljudi, koji nam u njima zборе, nego jedan prvi i glavni autor — sam Duh Sveti.

⁸⁴ Isp. „Errores itd.“ str. 41.—44.

Prije megjutim nego započnemo, biće dobro, da istaknemo neka načela, kojijeh treba da se kod tumačenja sv. Pisma, u ime istinite znanosti, drži svaki pravi eksegeta. Ta načela jesu :

a) Valja paziti, nije li možda sveti tekst na objektivnim mjestima, krivnjom kasnijih prepisivača, iskvaren. Na to nas upozorava sam sv. Augustin riječima: „Codicibus emendandis primitus debet invigilare sollertia eorum, qui Scripturas divinas nosse desiderant“ t. j. oštroumlje onijeh, koji hoće znati sveta Pisma, valja da u prvom redu bude upravljeno na ispravljanje rukopisa (sv. Pisma).⁸⁵ Dogmatički je naime stalno, te su samo oni sv. spisi, koji su izašli ispod ruku svetijeh pisaca (hagijografa), bili prosti od svake i najmanje grješke, bila ona historička ili kakvagod. („Divinas litteras, quales ab hagiographis editae sunt, ab omni omnino errore esse immunes“ — enciklika „Providentissimus“ c. 31.). Ti originalni spisi, koji se zovu grčkim imenom autografi (*αὐτόγραφα*), po Promislu Božjem se veoma rano izgubiše. Ostali su nam od njih samo prijepisi, koji se zovu, opet grčkim imenom, apografi (*ἀπόγραφα*).

Ali i ti apografi, koji su nam danas pri ruci, nijesu oni prvi prijepisi iz sv. autografa, nego tek daljni potomci prvijeh apografa (prijepisa). Naravno, uslijed općenito poznate slabosti ljudske s obzirom na oko, uho, pamćenje, mogle su se i uz najveću inače pažnju uvući i uvukoše se tečajem vremena prepisivanjem u pojedine prijepise razne manje i veće difference (razlike). Takve razlike nazivaju se onda varijante.

Brojni rukopisi (prijepisi) sv. Pisma samo n. pr. Novog Zavjeta broje daleko preko 30.000 raznijeh varijanata, koje gdjekad uključuju i stvarne pogriješke.⁸⁶ Takve pogriješke u današnjem

⁸⁵ Migne P L 34, 46. — Istina je, te mi danas imademo autentičnu Vulgatu (latinski prijevod), ali da i u njoj, usprkos njezine autencije (koja se odnosi u prvom redu na stvari vjere i morala) imade (prepisivaččkih) pogriješaka (u stvarima, koje ne zadiru u vjeru i moral), priznaje i sama sv. Crkva u službenom predgovoru (praefatio ad lectorem) Vulgate, gdje se kaže: „sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia quae mutanda, videbantur, consulto immutata relicta sunt“. Zato je onda sv. O. Pijo X. u najnovije doba (g. 1907.) povjerio staroslavnom Benediktinskom redu, da obavi posao oko pročišćenja Vulgate.

⁸⁶ Ad rem piše dr. Gutjahr (Einleitung zu den h. Schriften des NT — Graz—Wien 1912. S. 95.: „Schon Tischendorf (prijе od prilike 50 god.) zählte bei dreissigtausend neutestamentliche Textvarianten, welche Zahl heute durch neue Forschungen und Funde vielfach vermehrt ist“.

tekstu sv. Pisma zovu se onda prepisivalačke pogriješke. One ne zadiru megjutim u stvari vjere i morala, jer se je Promisao Božji posebnim načinom pobrinuo, te su nam se sv. Knjige u tom pogledu nepokvarene sačuvale. Ali u ostalijem stvarima (navlastito u imenima i brojevima) dopustio je isti Promisao, te su, uslijed prepisivanja, nastale u tekstu sv. Pisma razne manje ili veće pogriješke. Megjutim istini za volju valja priznati, da i te pogriješke (koje ne spadaju na vjeru i moral) nijesu opet takove naravi, te se ne bi dale ispraviti. Uz brigu i pažnju učenih ljudi, koji ljube istinu i traže je, uspjelo je n. pr. za sv. Pismo Novog Zavjeta dobiti tako čist tekst, te se on po svojoj vrlini može staviti uz bok onijeh apografa (prijepisa), koji su bili negdje u 2. vj. poslije Hrista. Ali naravno prepisivalačkih pogriješaka još imade.

Sa sv. Pismom Staroga Zavjeta je u tom pogledu (prepisivalačkih pogriješaka) još puno teže, jer je ono znatno (najstarija knjiga do 1500 godina) starije od Novoga Zavjeta.

Prema tome ako se je u Novom Zavjetu nabralo toliko varijanata, koliko će ih onda razmjerno bit (teste LXX. etc.) u Starom Zavjetu, gdje tehnika u prepisivanju jamačno nije bila tako vrsna kao kasnije. Ali usprkos toga niti u Starom Zavjetu nema niti jednoga mjesta, koje bi bilo iskvareno s obzirom na vjeru i moral, jedino su se prepisivanjem desile veće pogriješke u imenima i brojevima, tako te nam je na nekim barem mjestima danas nešto teže odrediti pravo ime ili pravi broj, koji se je razlazio u sv. autografu. Navlastito je to teško u onijem sv. Knjigama (n. pr. Judit, Tobija itd.), kojima su se pače i apografi (prijepisi) u originalnom jeziku izgubili, pa ih imademo samo u daljnim prijepisima grčkog i latinskog prijevoda.

To u kratko s obzirom na iskvarenje sv. teksta, koje valja, da ima na umu svaki pravi eksegeta sv. Pisma. Predaleko bi nas zavelo, da ovdje izbrajamo sve okolnosti n. pr. (sličnost slova, kriva divizija riječi, haplografija, dittografija, homoioteleuton itd.), koje su na takvo iskvarenje uplvisale. To spada već u studij kritike sv. teksta.

Ovdje smo samo prisiljeni konstatirati činjenicu, te O. Talija u svojoj knjižici, bilo sad uslijed neznanja ili hotimice, nekako posve mimoilazi, ili barem bez ikakvih (navedenih) razloga.

omalovažava⁸⁷ ovo važno pitanje glede stanja svetih knjiga, u koje su one dospjele tečajem vremena prepisivanjem; — pa kao iz nekoga principa ono, što je drugim ljudima jasno kao pogriješka nekog prepisivača u tekstu sv. Pisma, smatra on pogriješkom samijeh hagijografa (sv. pisaca), i takove onda (po njemu): hagijografske pogriješke (a u istinu prepisivalačke) rješava on s pomoću svog 3. principa („teorije“), da sv. pisci (hagijografi) kada govore (pišu) govore ljudskim jezikom „aproksimativno“ t. j. hrvatski — zapravo pogriješno (neistinito), kako smo već gore obrazložili. Iz ovoga može sada svatko najlaglje vidjeti, u kakvoj grdnoj zabludi se nalazi O. Talijsa sa svojom „teorijom“ s obzirom na originalnu čistoću i nepogriješivost sv. Pisma, jer eto prepisivalačke pogriješke uzima on kao supstrat za gradnju „teorije“, s kojom onda podmeće aproksimativni (pogriješni) „govor“ samijeh hagijografima; a gdje opet takovijeh pogriješaka nema i ne može naći, tuj onda umjetnim načinom (solistikom) izaziva prava protuslovlja u sv. Pismu, koja onda opet rješava sa „aproksimativnim“ govorom, kako smo već gore vidjeli⁸⁸ i opet ćemo malo niže vidjeti.

b) Svakom nadalje pravom eksegeti, koji tumači sv. Pismo po latinskom tekstu, koji se zove Vulgata, valja se obazirati i na originalne tekstove t. j. hebrejsko-kaldejski i grčki. Sv. Pismo naime nije pisano originalno latinskijem jezikom, nego hebrejskim odnosno kaldejskim i grčkim. I to Stari Zavjet pretežno hebrejskim (nešto samo kaldejskim i grčkim),⁸⁹ a Novi Zavjet grčkim jezikom, izuzevši jedino evanđjelje po sv. Mateju, koje je originalno pisano jezikom novo-hebrejskim (sirsko-kaldejskim), kakav se je govorio za doba G. N. Isusa Hrista u Palestini, a nalazi se inače sačuvan u starim židovskim

⁸⁷ Tako n. pr. piše on s obzirom na Mat 1, 11—12. na str. 23/4. „Znadem, da mnogi laćaju se drugoga puta, da ovu poteško. u. . . To je govore prepisivačeva pogriješka. Mjesto da napiše: Josias genuit Joachim, Joachim genuit Jechoniam... radi sličnosti imena (Jojakim i Jehonias) pisac je preskočio jednu generaciju. Da bi se i ovim načinom poravnala poteškoća, — koja se inače po mom mišljenju ne poravnava, a razlogene navodim...“

⁸⁸ Isp. Bog. Smotra br. 3. str. 267—8.

⁸⁹ Kaldejski je (u koliko nam se tako sačuvalo) pisano: Daniel 2, 4b—7, 28 i Esdra 4, 8—6, 18. — Grčki: Knjiga Mudrosti (*Σοφία Σαλωμῶντος*) i 2. Knjiga Makabejaca.

Targumima (prijevodima odnosno parafrazama sv. Pisma St. Z.). Original sv. Mateja i njegovi apografi (kako već prije spomenusmo) izgubio se je, te ga danas zastupa grčki prijevod odnosno njegovi apografi (prijepisi).

Ovdje valja sad istaknuti jednu važnu okolnost, naime, da uza sve to, što je Novi Zavjet gotovo sav napisan originalno grčkijem jezikom, imade se ipak on (navlastito evangjelje po sv. Mateju) tumačiti više prema geniju jezika sirsko-kaldejskog (novo-hebrejskog), nego prema geniju čistog jezika grčkog, a to zato, jer se Duh Sveti poslužio za spisivanje svetih knjiga novozavjetnijeh takovim sv. piscima, koji su bili (osim sv. Luke) svi rodom i materinskim jezikom Židovi. Zato u N. Z. prevladava frazeologija Hebrejska; ali opet se ne da poreći, te znatna uloga navlastito u nekim spisima (sv. Luka i sv. Pavao) pripada i grčkom geniju t. z. *κοινή διάλεκτος* t. j. onakovog grčkog jezika, kakav je u ono doba bio u općenitoj uporabi istočnog dijela rimskog carstva.

Službeni tekst sv. Pisma sv. Rimske Crkve jest latinski prijevod, zvan Vulgata, sastavljen dijelom od prijevoda sv. Jeronima, što ga je on u 4. v. posl. Hr. načinio prema hebrejskom i kaldejskom originalu (Stari Zavjet), a dijelom od nekog prastarog latinskog prijevoda, koji se zove Itala, te je takogjer ispravljen po sv. Jeronimu (Novi Zavjet).⁹⁰

Ali prijevod je prijevod. On makar sačinjaen i od jednog Jeronima (Stari Zavjet) odnosno makar po njemu i ispravljen (Novi Zavjet), nikada ne dostiže vrline originala. Kao što se, po lijepoj prisposobi jednog mog bivšeg odličnog učitelja, razlikuje osušena biljka od one u živoj naravi, tako i prijevod od originala. Kako će n. pr. latinski jezik izraziti elegantnu dikciju grčkog i hebrejskog aorista, kad ga njegova narav ne poznaje. Isto tako i u mnogim drugim stvarima razlikuje se genij hebrejsko-grčki od latinskog. Nije čudo prema tome, te se u pojedinostima nalaze neke difference izmegju Vulgate i tekstova originalnih, pa je eksegeti, koji tumači sv. Pismo po Vulgati, češće potrebno zaviriti u tekst originalni, da pro-

⁹⁰ I u St. Z. su neke knjige preuzete iz Itale, i to: Psalmi, (ispravljani po sv. Jeronimu), knjiga Mudrosti, Crkvenica, proroštvo Baruhovo i 2 knjige Makabejske. Inače se je Itala u glavnom izgubila. Isp. Dr. Josip Volović, Historička i kritička Introdukcija u sv. knjige St. Z. str. 91—92, te navlastito str. 108. br. 13.

nagje pravi smisao izvještaja sv. Pisma. Navlastito je to potrebno ako se ukaže kakova poteškoća u sv. Pismu. U tom pogledu nas lijepo poučava papa Lav XIII. u enciklici „Providentissimus“ slijedećim riječima: „Quamvis enim“, piše on, „ad summam rei quod spectat, ex dictionibus Vulgatae hebraea et graeca bene eluceat sententia, attamen si quid ambiguae, si quid minus accurate inibi elatum sit, inspectio praecedentis linguae, suasore Augustino, proficiet“. To će reći hrvatski: „Premda nam, što se tiče suštine stvari, predočuje tekst (riječi) Vulgate dobro hebrejsku i grčku misao, ipak ako bi se što u njoj nalazilo dvojbeno ili manje točno kazano, biće korisno, po uputi Augustinovoju, zagledati u prediduću jezik“ t. j. u originalni tekst (hebrejski odnosno kaldejski i grčki).

Toga ćemo se onda i mi držati u našoj eksegezi.

c) Napokon valja tumačitelju sv. Pisma, bez obzira sad na Hebrejski, Grčki ili Latinski jezik, u samoj interpretaciji teksta sv. Pisma paziti, da li Duh Sveti, govoreći preko hagijografa (= sv. pisaca, u našem slučaju sv. evangjelistu), govori o istoj stvari s istog gledišta, ili možda govori o istoj stvari s različitog gledišta, te ističe preko jednog sv. pisca jedan momenat, a preko drugog drugi momenat istog dogogjaja; ili može biti ne govori o istom, nego o sličnom, ali inače različitom dogogjaju. Samo onda bi naime mogla biti konstatirana prava pogriješka, kada bi se moglo dokazati, da se u odnosnim evangjeoskim (ili inače sv. Pisma) izvještajima izvješćuje o istoj stvari s istog gledišta protivno (kontrarno) odnosno protuslovno (kontradiktorno). Inače ako fall samo jedna od ove 3 kondicije (uvjeta), svaka pogriješka je isključena, jer tada u odnosnim izvještajima ili nije govor o istoj nego o nekoj drugoj eventualno sličnoj, ali inače različitoj stvari; ili ako je govor o istoj stvari, ona se ne promatra u odnosna 2 ili 3 izvještaja s istog gledišta, nego vazda s drugog gledišta, ili ako je govor o istoj stvari i s istog gledišta, onda se o njoj sigurno izvješćuje sinonimnim (istoznačnim) izrazima, pa je samo znak nepojmljive ignorancije odnosno nepoznavanja jezika sv. Pisma (Hebrejskog i Grčkog) u onog eksegete, koji nalazi u takvim izrazima megjusobnu protivnost ili protuslovlje u izvješćivanju. Kod svega toga valja naravno pojedine izvje-

štaje promatrati u njihovu kontekstu, a ne u formi pojedinih riječi istrgnutih iz konteksta tako, te bi izrekama sv. Pisma falio ili subjekat ili predikat ili pače oboje, kao što je to slučaj u nekim gore navedenim objeckijama O. Talije.

Osim ovih načela, koja valja da u rješavanju poteškoća sv. Pisma imade na umu svaki pravi eksegeta, ima i drugih, koja ovdje izostavljamo, jer nam netom spomenuta dostaju, za rješavanje onijeh poteškoća, što nam ih je bez rješenja pružio O. Talija.

Ovdje samo još dodajemo izjavu, te se, kad ne bismo eventualno znali za koju poteškoću podati barem vjerojatnog tumačenja, ne bismo stidjeli ragie sa sv. Augustinom otvoreno priznati i reći: ne znamo; nego da u nevolji prihvatimo Tali-jin „aprosimativni“ govor u sv. Pismu, ili da pojedine izvještaje evangjeoske nazovemo kontrarnim citacijama; toga obojega bismo se, iskreno velimo, do smrti stidjeli. Kaže ad rem sv. Augustin: „Melius est vel premi incognitis sed utilibus signis, quam inutiliter ea interpretando, a iugo servitutis eductam cervicem laqueis erroris inserere.“⁹¹ To će reći: „Bolje je biti pritiskan nepoznatim ali korisnim znakovima (riječima sv. Pisma), nego, beskorisno ih tumačeći, šiju ispod jarma izvučenu svezati konopcem bludnje“, t. j. bolje je reći: ne znam; — i onda šutjeti, nego smišljati krive (laqueis erroris insertae) teorije pa ih sebi i drugima nugjati na propast.

A sada da započnemo!

Ad a):

O. Talija objektira: »Matej u gl. 28. 9. citira riječi iz proroka Jeremije, a to nijesu riječi Jeremijine već Zaharijine.«.

Objektirani redak 28, 9. u evanđelju po sv. Mateju glasi u potpunom tekstu ovako: „Et ecce Jesus occurrit illis (mulieribus) dicens: avete. Illae autem accesserunt et tenuerunt pedes eius et adoraverunt eum“. To će reći: „I gle, srete ih (žene) Isus (poslije svoga uskrsnuća) govoreći: zdravo! A one pristupivši uhvatiše se za noge njegove i pokloniše mu se“.

Istina je, da ovo nijesu riječi Jeremijine, ali još manje su Zaharijine. Sv. Matej naime ne citira ovdje nikoga, a najmanje proroka Jeremiju ili Zahariju, kako to tvrdi objeckija Talijina,

⁹¹ De doctrina christ. III. 9, 18.

već nam Duh Sveti preko njega izvješćuje o jednoj istorijskoj činjenici, koja se je dogodila poslije uskrsnuća Isusova. O ovov pako činjenici naravno nijesu niti mogli ovako istorijski izvješćivati proroci Jeremija i Zaharija, kada u ono vrijeme Isus još nije niti došao, a nekmoli uskrsnuo od mrtvih. Takovo proroštvo bilo bi i cdviše jasno, te bi nestalo razlike izmegju proroštva i istorije. Zato za takova šta nemamo uopće niti primjera u St. Zavjetu. Prema tome dakle ova objekcija O. Talije nije nikako ad rem, i on je s njom nešto odnekle prepisao, a da i sam nije znao šta! —

Ako je pak znao, šta prepisuje, onda mora dopustiti troje : a) da je prepisujući svoju objekciju odnjekuda fallente oculo zamijenio Mat 27, 9. sa Mat 28, 9. i b), te se kod toga nije sjetio (fallente memoria), da u zadnjoj (28.) glavi evangjelja po sv. Mateju nema niti spomena kakvom citatu iz Starog Zavjeta uopće a nekmoli proroka. — Dok to za sebe po sili dopušta,⁹² valja mu onda dopustiti i c) te se je slični malheur u prepisivanju kao i njemu mogao dogoditi i prepisivaču u Mat 27. 9. gdje je isti fallente oculo mjesto זכריה (Zekharja) napisao ירמיה (Jirmeja), kako smo to s obzirom na ovaj redak već gore razložili, kada smo odbili njegov „aprosimativni“ govor, po kojem je tobože sam sv. Matej (a ne pozniji prepisivač) navodeći proroštvo od 30 srebrnika i njive lončareve onako „aprosimativno“ (fallente memoria; slično kao netom O. Talija Mat 28, 9. mj. 27, 9.) napisao Jeremija mjesto Zaharija.⁹³

Tuj se dakle radi o kasnijoj prepisivalačkoj pogrješki, a ne o kakovoj hagijografskoj (sv. Mateja) kako to hoće O. Talija.⁹⁴

⁹² Jer mu drugo ne preostaje, budući da se na slagara ne može izgovoriti, kada mu je knjižica bila najprije štampana u „Kat. Listu“ g. 1908. br. 36—43., unutar radnje „Mit i povjest itd.“, te odanle istom preštampana. Bilo je dakle vremena, da se ispravi, da je prije toga (kada se je rukopis pisao) bilo kod prepisivanja objekcije Mat 28. 9. oka ili memorije. — Ali da je i slagarska pogrješka (što nije vjerojatno), naš argument bi ostao na istoj snazi, jer što se je dogodilo slagaru Talijinu, moglo se je dogoditi i prepisivaču sv. teksta.

⁹³ Isp. Bog. Smotra 1916. br. 3. str. 267.

⁹⁴ Ovdje je dakle slobodno (salvo iudicio Ecclesiae) ispraviti (emendare) današnji tekst sv. Pisma, jer je ime Jeremija vjerojatno unišlo u sv. tekst ili tako, te je kasniji prepisivač fallente oculo (uslijed sličnosti hebrejskih slova) zamijenio Zekharja sa Jirmeja (kako misli inače i Eusebije — isp. MG. 22, 745 B. 13. sq.), ili opet tako, te je takav prepisivač pogrješno u metnuo u sv. tekst ime Jeremija, dok je u sv. auto-

Ad b):

O. Tallja objicira: »(Matej) u gl. 21, 4. piše: „hoc factum est ut adimpleretur quod dictum est per prophetam“, a riječi, koje navodi uzete su iz dva ju proroka: Izaije i Jeremije.«

Tuj je dakle sv. evangjelist Matej, prema izjavi O. Tallje, takogjer napisao jednu kontrarnu citaciju t. j. hrvatski rečeno: pogriješio; i to u smislu njegove objekcije pogriješio zato, jer je citirajući riječi iz dva ju proroka (Izaije i Jeremije) napisao, da su rečene: per prophetam (akuz. singulara) mjesto: per prophetas (akuz. plurala). — Nema sumnje da i ova poteškoća kao i sve druge, koje nam on objektira, spadaju među one bludnje ili errores u sv. Pismu, za koje nam on u svojoj knjižici piše te su „nekim — podrazumijeva se i O. Tallji — ortodoksnim i, poslušnim odredbama Crkve“ (teolozima) „tako jasni, da sumnje ne može biti o tomu nikakove“.⁹⁵

grafu bilo izostavljeno svako ime. Razlog ovome potonjem jednako vjerojatnom mišljenju jest činjenica, što se u evangjelju po sv. Mateju proroštva vrlo često navode tako, te se kraj toga ne spominje nikakovo ime proroka (n. pr. Mat 1, 22; 2, 5. 15. 23.; 13, 35.; 21, 4.; 27, 35.); — u prilog ovome mišljenju stoji onda i znamenito svjedočanstvo sv. Augustina, koji piše: „non omnes codices Evangeliorum habere, quod per Jeremiam dictum sit, sed tantummodo per prophetam“ (MPL 34, 1174 seu De cons. Ev. lib. III. c. VII.). — Dakle u vrijeme sv. Augustina bilo je rukopisa, u kojima se na ovome mjestu (Mat 27, 9.) nije nalazilo istaknuto nikakovo ime proroka.

⁹⁵ Isp. „Errores itd.“ str. 6. — Da li su takovi „teolozi“, kojima su errores ili bludnje u Bibliji „tako jasni, da sumnje ne može biti o tomu nikakove“ doista „ortodokсни i poslušni odredbama Crkve“, gdje Syllabus Pape Pija X. i enciklike sasvim drukčije zборе o sv. Pismu, to je naravno drugo pitanje. Mi držimo, te su oni samo riječima tako „ortodokсни“ i „poslušni“; pa to onda neprestance riječima i ističu, ne bi li koga prevarili. Jer tko može biti s jedne strane u istinu ortodoksan i poslušan odredbama sv. Crkve, a s druge strane držati, te u Bibliji imade pravih (hagijografskih) bludnjâ (errores), o kojima sumnje ne može biti nikakove? — Nitko osim modernih hipokrita, koji s jedne strane neprestano citiraju crkvene definicije, a s druge strane u isto vrijeme pokraj definicija izlažu protivnu njima nauku; s jedne strane neprestano upozoruju na nepogrješivost Biblije, a s druge strane isto tako neprestano govore o (hagijografskim) kontradikcijama, kontrarnim citacijama (pogrješicama) u Bibliji; s jedne strane citiraju propozicije osugjene Syllabusom, s druge strane govore o „Matejevom pravom aproksimativnom govoru“; s jedne strane nazivaju hagijografe nepogrješivima, a s druge strane, u isto vrijeme, tvrde o njima, da nužno pogrješuju itd. itd. To je vlastita fotografija tih modernih „teologa, koji, kako kaže O. T., hoće (samo?) da bude ortodokсни i poslušni odredbama Crkve“. Isp. „Errores itd.“ str. 5., 6., 7., 9., 11., 12., 13., 27., 29., 30., 31., 35., 41.—6. „Bog. Sm.“ 1911. br. 1., str. 15. 25. itd.

Ali da vidimo taj tako jasni error (bludnju) u sv. Pismu

Objektirane riječi istrgnute su iz onog odlomka u evan-gelju po sv. Mateju, u kojem se inače izvješćuje, kako je Go-spodin približavajući se Jerusolimu i došavši do Betfage po-slao dva učenika, da idu u selo, što je pred njima, gdje će naći magaricu svezanu i s njom magare. „Odrješivši, kaže im Go-spodin „dovedite mi; — pa ako vam tkogod što kaže, recite: Gospodin ih treba, pa će ih odmah pustiti“. Na ove riječi Gospodinove onda sv. evan-gelista nadovezuje: „A to sve se je dogodilo, da se ispuni, što je kazano po proroku govoreći (per prophetam dicentem): „Dicite filiae Sion; Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam et pullum filium sublugalis“. To će reći: „Kažite kćeri Sionskoj: Eto, kralj tvoj dolazi tebi krotak i jaše na magarici i magaretu sinu magaričinu“.

Istina je, da se uvodne riječi navedenog proroštva, koje glase: Dicite filiae Sion: nalaze zabilježene u proroštvu Isaijinu gl. 62, 11., a daljni tekst, koji sadržava sámo pro-roštvo: „Ecce rex tuus etc. opet u proroštvu Zaharijinu gl. 9, 9. — te da bi prema tome u latinskom imalo mjesto: per prophetam dicentem stajati: per prophetas dicen-tes, jer se doista radi o riječima dvaju proroka. Ali uza sve to nije u evan-gjeoskom izvještaju nikakova kontrarna ci-tacija ili možda „aproksimativni govor“, jer latinski tekst sv. evan-gjelja po Mateju nije originalan.

On je naime samo vjerna reprodukcija grčkoga teksta: (διὰ) τοῦ προφήτου λέγοντος; grčki tekst pako nije drugo, već vjerna reprodukcija hebrejskoga originala sv. Mateja, u kojem je odlučna riječ: (διὰ) τοῦ προφήτου (per prophetam) takogjer stajala u singularu, kako nam eto jasno svjedoči grčki tekst, a jamačno dragovoljno priznaje i sam O. Talija, jer je to sve još voda na njegov mlin. — Ali Vulgatin od-nosno grčki tekst, budući vjerna reprodukcija hebrejskog originala, imade se tumačiti, ne prema pravilima grčko-latinske gramatike, već prema geniju hebrejskog jezika, kako smo već gore u načelima istaknuli i kako je to po sebi jasno. U he-brejskom pako (kao i uopće u semitskim jezicima) imadu ime-nice nalazeći se u singularu vrlo često kolektivno (pluralno) značenje, i to navlastito onda, kada nijesu pridije-

ljene kao aposicija kakvoj drugoj imenici (n. pr. prorok Isaija), već stoje same za sebe n. pr. samo: prorok.

U potonjem onda slučaju je n. pr. spomenuta već imenica »prorok«: hebrejski נָבִי (nabi) ili novohebrejski נְבִיאִים (nebi'a) = proroci.

U objektiranom tekstu imademo baš isti slučaj. Imenica prorok stoji sama za sebe; nije joj dodano nikakovo daljno ime (n. pr. Isaija, Zaharija), kojemu bi ona pripadala kao aposicija; zato je valja uzeti kolektivno i prevesti sa našim pluralom: proroci.

Da ovo naše tumačenje, koje se temelji na priznatoj činjenici, te je evangjelje po sv. Mateju pisano originalno hebrejskim jezikom (*ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ*), nije samovoljno, pozivamo se (ako naš ugled kao profesora hebrejskog, sirska-kadejskog i arapskog jezika možda ne bi dostajao) na priznatog najboljeg poznavaoca hebrejskog jezika Geseniusa, koji ovako ad rem piše:

„Ausser den eigentlichen Plural-endungen (§ 87, 12) besitzt die (Hebräische — a to vrijedi i za ostale semitske jezike) Sprache noch einige andere Mittel, um eine Mehrheit von Dingen zu bezeichnen, nämlich a) besondere Wörter mit Collectivbedeutung.... c) die Singular-Nomina selbst, von denen viele zugleich collectivisch gebraucht werden, wie מִן־אִישׁ Mann Männer, Manschaft...“⁹⁶

Tako je onda i u našem slučaju: imenica u singularu, kojoj nitko ne može odreći značenje kolektivno; pa zato: per prophetam ili grčki: *διὰ τοῦ προφήτου* može značiti i in concreto znači isto, što i per prophetas odnosno *διὰ τῶν προφητῶν*. (= Mehrheit von Dingen). Što se tiče nadalje onoga *λέγωντος* odnosno »dicentem« u singularu, stvar je još jednostavnija. Hebrejski naime odnosno kaldejski jezik upotrebljava u takvom slučaju, gdje se nalazi u grčkom „λέγων“ odnosno u Vulgati „dicens“ (bilo to u sing ili plur., upravnom ili kosom padežu), va z d a j e d a n n e p r o m j e n l j i v i izričaj מְדַבֵּר (hebrejski) odnosno מְדַבֵּר (kaldejski) t. j. infinitiv Kala odnosno Peala od glag. דַּבַּר odnosno דַּבֵּר (govoriti) spojen sa prepozicijom לְ (ad, k); sve zajedno doslovno = ad dicere. Tim izričajem se onda u Hebrejsko-kaldejskom jeziku označuje ono, što mi zovemo:

⁹⁶ Isp. Gesenius-Kautzsch, Hebr. Gram. 24. Aufl. Leipzig 1885. S. 279—280.

dvotočka :, kako smo to već prije jednom pišući o Čebušnjakovu prijevodu sv. Pisma obrazložili.⁹⁷

Prema tomu dakle grčki: *διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος* odnosno latinski: »per prophetam dicentem« može biti prema duhu semitskih jezika simpliciter = *διὰ τῶν προφητῶν λεγόντων* odnosno: »per prophetas dicentes«. Da ovdje valja uzeti pluralno značenje, vidi se iz toga, što je proroštvo sastavljeno iz riječi dvaju proroka.

Sv. Evangjelistu dakle nije napisao nikakove kontrarne citacije ili historičke pogriješke, kako to hoće (i čitateljima sugerira) O. Talija, nego se je prema duhu i gramatici svoga jezika izrazio sasvim tačno (stojeći naime pod inspiracijom Duha Svetoga — tamquam instrumentum — nije inako niti mogao). — Svaka poteškoća iščezava, kada se Vulgatin odnosno grčki tekst kao doslovni prijevod protumače prema geniju i pravilima izvornog jezika. Teško je samo, kada neki moderni „filozofi“ i „teolozi“ silaze za čas na eksegetsko polje. Tada sv. Pismo kan'da mora — *τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἕνεκα* — upravo provrjeti raznijem kontrarnim citacijama, kontradikcijama, aproksimativnim govorom i sličnim uvredama in Spiritum Sanctum — Non est Deus quasi homo, ut mentiatur (Num 23, 19).

(Nastavit će se.)

⁹⁷ Isp. „Kat. List“ 1912. br. 27. s. 319 a.

